

Урош Сјанковић, асистент
Правној факултету у Новом Саду

ДОНОШЕЊЕ И САДРЖИНА УРЕДБЕ О ШУМАМА ОД 1857. ГОДИНЕ¹

Сажетак: У раду се говори о околностима које су преусдно утицале на доношење Уредбе о шумама од 1857. године, самом постојању њеној доношења, излаже се садржина Уредбе и врши систематизација њених одредби. Излагањем ових чињеница аутор је желео да подстакне на размисање зашто је појачана заштитна стада још увек великој шумској фонду Србије.

Кључне речи: Уредба о шумама од 1857. године, шумарско законодавство, историја шумарства у Србије, шуме.

I

Непуна два месеца након абдикације кнеза Милоша Обреновића, 22. јула 1839. године², донета је Уредба о сечењу шума. У овом кратком пропису (састојао се од 16 свега чланова) је било предвиђено које врсте дрвета је дозвољено сећи и у које сврхе, регулисан поступак издавања дозволе за сечу шуме и наведено да ће бесправна горосеча бити кажњавана, без прецизирања са каквим санкцијама ће се суочити извршиоци тог кривичног дела.³

¹ Рада је настао као резултат истраживања у оквиру Пројекта бр. 179079 – “Биомедицина, заштита животне средине и право”, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

² Датуми у раду су наведени према јулијанском календару.

³ *Сборник закона и уредби и уредбени указа издаши у Књажевству Србији* (даље: *Зборник закона*) I, Београд 1840, стр. 101–104.

Садржина Уредбе погодовала је утамањивању шума. Није било предвиђено никакво ограничење у погледу броја и врсте стабала која су се могла посећи, а дозвола за сечу се могла добити за само један грош. Објашњење за небрижљив однос према шумама крије се у заблуди да ће се оне самообнављати и да ће их увек бити у изобиљу, али и политичким околностима у време доношења Уредбе. Како би оборили кнеза Милоша са власти, уставобранитељи су морали да подилазе сељачким масама. Један од најлакших начина да то учине је био да сељацима дају одрешене руке да секу шуму до миле воље и тако шире границе својих малих имања.

Ни касније донети прописи нису обезбеђивали шумама довољно добру заштиту. Указом од 28. марта 1843. године омогућено је онима с малим имањем да у недостатку сувих грмова и неродне горе секу и родну гору ради проширења своје земље. Корак напред представљало је доношење *Дојуне Уредбе* од 23. јануара 1845, која је предвидела казне за бесправну горосечу. Будући исувише благе, оне нису успеле да одврате народ од екстензивне сече.⁴

Тек почетком 50-их година XIX века усваја се осетно другачији приступ заштити шума. Све учесталији гласови да се шума немилосрдно затире побудили су реакцију, тако да се у периоду између 1850. и 1857. године сусрећемо са честим упозорењима о уништавању шумског фонда и иницијативама да се он боље заштити. Ти повици нису остали без резултата. Године 1857. донета је нова *Уредба о шумама* – нешто потпунија (26 чланова) и са поштреним казнама за горосечу.⁵

Уредба је у науци до сада добила релативно мало простора. Најпотпуније ју је приказао Д. Симеуновић у објављеној докторској дисертацији *Узроци несћајања шума у Србији у XIX веку*. У делу посвећеном историјату шумског законодавства, он препричава текст Уредбе и осврће се на поједине њене одредбе. Пошто се аутор ипак није у првом реду бавио правним прописима, приказ није ни изблиза онолико опширан колико захтева потреба да се Уредба анализира што је подробније могуће.⁶

Исти аутор бавио се и мотивима за доношење Уредбе, полазећи од њеног увода. О циљевима које је Уредба требало да испуни говорили су Е. Ђукнић и Н. Вучо, а реакцијама на њену садржину Р. Поповић Петковић.⁷

⁴ *Зборник закона* II, Београд 1845 стр. 354; *Зборник закона* III, Београд 1847, стр. 29–32.

⁵ *Србске новине*, бр. 77 од 9. јула 1857, стр. 291; бр. 78 од 11. јула 1857, стр. 295; бр. 79 од 13. јула 1857, стр. 299; бр. 80 од 17. јула 1857, стр. 303.

⁶ Д. С. Симеуновић, *Узроци несћајања шума у Србији у XIX веку*, Београд 1957, стр. 187–188.

⁷ Д. С. Симеуновић, *Мотиви за јавно реулисање шумско-привредних односа у Србији у XIX веку*, *Шумарство* XVII/11 (1964), стр. 399; Е. Ђукнић, *Министарство финансија*

Ј. М. Јекић се у својој познатој монографији *Прилози за историју шумарства у Србији* такође дотиче Уредбе. Када говори о појединим питањима везаним за искоришћавање и заштиту шума, Јекић често наводи како су она била регулисана Уредбом. Међутим, у тексту изостаје било какав коментар њених одредби.⁸

Монографија *Уставобранишље и њихова влада (1838–1858)*, аутора С. Јовановића, садржи и невелик део од три стране који се односи на заштиту шума у поменутом деветнаестогодишњем периоду. Аутор говори о обе уредбе – од 1839. и 1857. године и у основним цртама предочава захтеве из 40-их и 50-их година да се шума боље чува од затирања. Исправно запажајући да су на текстове оба прописа одлучујуће утицале политичке прилике у земљи, на томе се и зауставља и не улази у обухватније разлагање ниједне од уредби.⁹

У чланку *Окућаица (ћрисвојење) као начин стицања својине* А. Ђорђевић је обрадио прописе Уредбе који говоре о условима под којима ће бити дозвољено стицање својине крчевином. Већ на први поглед је јасно да такав приступ може да расветли Уредбу само у крајње ограниченој мери.¹⁰

Из до сада изложеног се види да недостаје целовит приказ Уредбе и детаљна анализа њеног текста. Имајући то у виду, одлучили смо да покушамо да употпунимо празнине у сазнањима о Уредби, тако што ћемо најпре приказати поступак њеног доношења, а затим и садржину са коментаром текста.

II

Поражавајуће последице примене *Уредбе о сечи шума* биле су видљиве већ четрдесетих година XIX века. Министарство финансија је из извештаја у извештај скретало пажњу Државном савету да су шуме у Србији изложене утамањивању. Већ тада су се чули предлози да се надзор над шума изузме из надлежности кметова и повери државним шумарима.¹¹

Србије – Одељење промишлености, касније Административно одељење, Архивски преписи II (1972), стр. 105; Н. Вучо, *Првобитна акумулација капиталa у Србији, Историјски часопис XXIX–XXX* (1982–1983), стр. 291; Р. Поповић Петковић, *Povezanost arhivalija državnih fondova i privatnih zbirki i značaj njihovog konsultovanja pri obradi, Arhivist XIII* (1963), str. 159–163.

⁸ Ј. М. Јекић, *Прилози за историју шумарства у Србији*, Београд 1928, стр. 61, 63, 68, 69–72, 91, 92, 120, 217, 250, 317.

⁹ С. Јовановић, *Уставобранишље и њихова влада (1839–1858)*, Београд 1925, стр. 80–82.

¹⁰ А. Ђорђевић, *Окућаица (ћрисвајање) као начин стицања својине, Архив за правне и друштвене науке I/4* (1906), стр. 339.

¹¹ Јовановић, *нав. дело*, стр. 81.

Почетком педесетих година притужбе на Уредбу постају све гласније. Начелство округа чачанског пожалило се крајем 1850. године Министарству финансија да срески начелници неправедно поступају у вези са доделом земљишта, јер с једне стране дозвољавају неким људима да секу шуму на местима где је она већ ретка, а с друге сиромашнима не дају земљу ни од утрине ни од шуме.

Због оваквог неправедног поступања Начелство је тражило да се усвоји решење према коме ће срески начелници примати молбе за доделу земљишта и о уверавати с ео њиховој основаности код кметова и комшија тражиоца, али да саму одлуку о давању земље доноси окружни начелник. Министарство финансија је подржало предлог, уз додатак да се само врло сиромашнима може дати да прошире имање крчењем шуме, односно захватањем утрине.¹²

Савет га, међутим, није подржао. Штавише, утврдио је да се у Указу од 1843. и *Дојуне Уредбе о сечи шума* од 1845. године већ налазе одредбе о обавезама окружних начелника у погледу доделе земље. Стога је одлучио да Министарству финансија препоручи да изда распис којим ће скренути пажњу окружним начелницима на те дужности и упозорити среске начелнике да не злоупотребљавају своју власт. Али, када је предлог Савета стигао код другог законодавног чиниоца - кнеза, овај му је ускратио своје одобрење, позивајући саветнике да још једном размотре предмет о додели земље од општинских шума.¹³

И следеће, 1852. године, било је повика да се шуме не штите довољно. Алекса Симић, министар унутрашњих послова, жалио се да је пре десет година у Србији било два пута више шуме. Министарство финансија такође констатује да је стање у том погледу све алармантније, али не предлаже никакве мере за његово поправљање, јер би оне биле скопчане са великим трошковима. Али, већ 1854. године ствари се битно мењају. Упркос лошој финансијској ситуацији државе, Министарство заузима став да се поводом затирања шума нешто мора предузети. Године 1855. Министарство конкретизује и шта – предлаже установљење државних шумара и слање тројице младића у Саксонију на студије шумарства.¹⁴

Да ће у вези са шумама врло брзо бити нешто предузето, могло се видети и из једног случаја сече борова и јела у селу Јасеници, који је 1854.

¹² Архив Србије (даље: АС), Државни савет (даље: ДС) 251/1851, *Министарство финансија Савезу бр. 434, Београд 23. фебруар 1851. године*.

¹³ АС, ДС 251/1851, *Савезу кнезу бр. 414 од 23. маја 1851. године*; Деловодни протокол Савета за 1851. годину, бр. 856.

¹⁴ Јовановић, *нав. дело*, стр. 80; Ј. Гавриловић, *Нешто о раду наше финансије за последњи тринаест година, Србске новине*, бр. 13 од 1. фебруара 1857. године, стр. 45; бр. 14 од 5. фебруара 1857. године, стр. 51.

године доспео пред судије ваљевског окружног суда. Наиме, у *Уредби о сечи шума* није било предвиђено да ли ће се казнити сеча неродне горе¹⁵ у већим количинама од дозвољене, па је Суд округа ваљевског тражио од Министарства правде упутство како да поступи у овој ситуацији.¹⁶

Ни само не знајући одговор на питање, Министарство се обратило Савету. Он је стао на становиште да је проблем заправо непрецизна формулација члана 3 *Дојуне Уредбе о сечи шуме* од 1845, који спомиње сечу “родне и сирове горе”. Измена те стилизације изостављањем везника “и” решила би све недоумице, па би онда било јасно да је објект заштите само родна сива гора.¹⁷

Владалац се поново супротставио мери коју је Савет предложио. Образлажући да је интенција законодавца приликом доношења *Дојуне Уредбе о сечи шума* била то да се шума уопште а не поједине врсте дрвета, позвао је Савет да још једном размотри предложено решење.¹⁸ Из кнежевог одговора се јасно видело да ће и Савет, премда ненаклоњен тој мери, ускоро морати да сачини потпуно нову уредбу о шумама.

То се догодило врло брзо – већ 15. октобра 1855. године. Савет је тада предложио нацрт нове уредбе о шумама, нешто потпунији од претходне – састојао се од 27 чланова. Чланови 1, 2, 14, 15, 18, 19 и 20 су регулисали које врсте дрвећа је дозвољено сећи и за које потребе. Према члану 1 Нацрта, за потребе огрева су се могли сећи само лежеће кладае и неродна гора, а тамо где њих нема грмови који су почели да се суше. Уколико нема ни грмова, дозвољавала се и сеча родне горе. Прошће¹⁹ и врљике²⁰ за оградне сећи ће се само од лежећих кладае и неродне горе (чл. 2).²¹

У члану 14 било је предвиђено да се могу сећи лисници²², али тако да се само дрво не сече већ поткресава. Није дозвољена сеча липе, бреста, јасена и

¹⁵ Дрвеће које не рађа жир. Види У. Станковић, *Уредба о сечи шуме и један пример њене примене у Њракси*, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* XLV/3, стр. 760.

¹⁶ АС, ДС 515/1854, *Министарство правде Савеиу бр. 1257 од 3. августа 1854. године*.

¹⁷ Сировим дрветом назива се дебло након обарања, које има висок проценат влаге (40–200%). А. Угреновић, *Технологија дрвета*, Загреб 1950, стр. 122; ДС 251/1851, *Савеиу кнезу бр. 625 од 16. августа 1854. године*.

¹⁸ АС, ДС 515/1854, *Кнез савеиу бр. 708/1854 од 28. јула 1855. године*.

¹⁹ Тање а дугачке цепанице, које се побију у земљу једна близу друге и при црховима се поплету пруже. Види М. С. Филиповић, *Таково, Српски етнографски зборник* LXXV, књ. 37 – *Насеља и њорекло сивановишија*, стр. 79.

²⁰ Дугачке обле мотке или расцепљене па положене водоравно између стубова. Ibidem.

²¹ АС, Министарство иностраних дела – Внутрено одељење (даље: МИД-В) 1855, III/109, *Савеиу кнезу бр. 856/1851 од 15. октобра 1855. године*.

²² Лиснате гране које се одсецају и употребљавају за исхрану стоке (углавном преко зиме) или пак одсечене лиснате гране уопште. Види Одредница *Лисник у Речник српскохрватској књижевној и народној језика*, Београд 1981, стр. 480.

брезе, али се за лику²³ могу кресати липове гране (чл. 15). Члан 18 забранио је сечу и мечје леске без посебне дозволе Савета и кнеза.²⁴ У случају да неко жели да сече дрва за потребе “велике спекулације” као што су, примера ради, грађење лађа и бродова, за то ће му требати посебно одобрење Савета и кнеза (чл. 19). По члану 20, странац који се у Србији бави дрвенарским занатом моће ће да сече дрва под истим условима као и домаћи држављани, али неће моћи да тргује одсеченим дрвима, већ само оним што направи од те грађе.²⁵

У члановима 3, 4, 13 и 21 начелно се предвиђају неке мере које би требало да поспеше заштиту шумског фонда. Тако се, на пример, у члану 3 каже да независно од намене за коју се сече, треба сећи прво честе (густе) шуме. Општине ће бити у обавези да, на местима где је гора ретка, подижу младе шумаре (чл. 4).²⁶ Срески начелник ће давати дозволе за сечу шума на местима где је она ретка (чл. 13). Утврђује се и обавеза кметова да “почесто” обилазе шуме, чак и када није у питању неки ванредан догађај (чл. 21).

Чланови 5, 6 и 7 предвиђају поступак добијања дозволе за сечу дрвећа. Дрва за огрев, прошће и врљике ће се по члану 5 сећи бесплатно, али родна гора само с дозволом. За добијање дозволе заинтересовано лице треба да се обрати примирителном суду.²⁷ Он ће га упутити код среског начелника, који ће издати дозволу за сечу (чл. 6). Према члану 7, срески начелник ће бити дужан да води евиденцију о издатим дозволама.²⁸

У члановима 8 и 16 наводе се износи шумских такси. Разликују се две врсте такси: једне се плаћају за сечу дрва за домаће потребе (тј. огрев или оградe), а друге за шпекулацију (трговину, бродоградњу и сл.). У случају да се родна гора сече за “домаћу потребу”, за велико дрво²⁹ ће се платити

²³ Мекана спроводна влакна која у виду листића обавијају дрво. Види М. Б. Тешић, *Орезивање воћака – приручник за пољопривредне школе*, 1962, стр. 5.

²⁴ Ретка врста леске, средином XX века присутна скоро у целој Сребији, поготово у североисточним крајевима централне Србије. О њеним физичким карактеристикама и распрострањености детаљније види Ј. Панчић, *Шумско дрвеће и шибе у Србији*, *Гласник Српској ученој друштва* XXX (1871), стр. 258–259; К. С. Милевић, *Мечја леска (Corylus colutna L.)*, *Шумарство* IV/6 (1951), стр. 379–380.

²⁵ АС, МИД-В 1855, III/109, *Савет кнезу бр. 856/1851 од 15. октобра 1855. године*.

²⁶ Не мисли се на чувара шума, већ шумарак. Види *Речник српскохрватској књижевној језика* VI, Нови Сад 1976, стр. 1027.

²⁷ Према уставу Србије од 1838. године (тзв. *Турски устав*, јер је издат у облику султановог хатишерифа) и *Привременом успројенију обштина и обштински власити* (1839), примирителни суд је био најнижа судска инстанца у Србији, надлежна за суђење грађанскоправних спорова у вредности до 100 гроша и овлашћен да изриче казну затвора до три дана или телесну до 10 удараца штаповима. Види С. Шаркић, Д. Поповић, Д. Николић, *Историја српској правосуђа (XII–XX век)*, Београд 1997, стр. 53.

²⁸ АС, МИД-В 1855, III/109, *Савет кнезу бр. 856/1851 од 15. октобра 1855. године*.

²⁹ Критеријум по којем је дрвеће разврстано на “велико” односно “средње” је његова ширина, а не висина. Види М. П. Ђирковић, *Шумарство и шумарске прилике у Србији*, у *Pola stoljeća šumarstva, 1876–1926*, Zagreb 1926, стр. 162.

4, за средње 2, тање за греду или рог 1 грош, а још тање дрво за мертек³⁰ или баскије³¹ 10 пара. Међутим, ако се гора сече за шпекулацију такса је већа и износи: за велико дрво 6 гроша, за средње 4, за потање 2, а за још тање 20 пара (чл. 8).

Нешто другачије таксе ће се плаћати за сечу четинара – бора и јеле, због њихове мање употребне вредности. За велико дрво исечено за домаће потребе плаћаће се 1 грош, средње 20 пара, потање 10, а још тање 4 паре. Износ таксе за дрва посечена у шпекулационе сврхе је следећи: велико дрво 3 гроша, средње 2, потање 1, а још тање 10 пара.³²

Најсистематичнији и најкохерентнији део Нацрта су казнене одредбе. Оне се простиру од члана 22 до члана 25. Ко поступи противно слову Уредбе о шумама, казниће се по глави 11 *Казнићелној законика за йолицажне йресйуйке* (1850, даље: *Полисијаски законик*).³³ Поред тога, преступник ће морати да плати накнаду штете за свако бесправно посечено дрво. Ако обори или обели велико дрво, у корист општинске касе ће платити 3, за средње 2, за потање 1, а за још тање пола цванцика. Четвртину износа наплаћене накнаде штете добија кмет; али ако је горосеча откривена нечијим потказивањем, онда потказивач и кмет поменути четвртину деле на пола (чл. 23).

Кмет који буде немарно вршио своју дужност у погледу чувања шума збациће се с положаја. Затаји ли извршиоца, платиће накнаду на коју је он осуђен (чл. 24). Ако покаже немарност у надзору и истраживању штете и кажњавању преступника, први пут ће се казнити задржавањем полумесечне, други једномесечне, трећи тромесечне плате, а четврти ће бити подвргнут судском поступку. Ако се у процесу буде проглашен кривим, биће лишен звања (чл. 25).

Последњи, 27. члан, регулише доделу земље сиромашнима. Онима који оскудевају у земљи, даће се прво општинска утрина, и то нечиста. Ако ње нема, онда ће се давати чиста.³⁴ Тек уколико ни такве не би било, онда ће бити дозвољено крчење шума. О потреби молиоца за земљом увериће се срески начелник, после саветовања са месним кметовима и молио-

³⁰ Помоћна греда, рошчић у крову зграде. Види В. Шалипуровић, *Прилози за историју грађевинарства у средњем Полимљу у XIX веку*, Београд 1979, стр. 314.

³¹ Мала греда која се прибија у рог куће или зграде. Види В. С. Караџић, *Српски рјечник*, Беч 1852, 16, 159.

³² АС, МИД-В 1855, III/109, *Савет кнезу бр. 856/1851 од 15. октобра 1855. године*.

³³ У тој глави (чл. 170–178) су наведени преступи против шума. Види *Зборник закона V*, Београд 1853, стр. 161–163.

³⁴ Која је разлика између чисте и нечисте утрине, може се наслутити из *Уредбе о додели ошћинских ушрина* из 1850. године. Нечиста би била она која је обрасла трњем и шушаром, док чиста није покривена никаким растињем. Види *Зборник закона V*, стр. 299–300.

чевим комшијама. Одлуку о додели доноси окружни начелник, на основу обавештења која је добио од средског. Чиновници неће моћи да секу шуму без одобрења Министарства унутрашњих дела. Све самовласно учињени захвати и забрани³⁵ направљени после доношења *Уредбе пројављене злоупотребе са благодјелима обштинским* (1840)³⁶ биће разграђени.

Овакав Нацрт Савет је поднео кнезу на одобрење.³⁷ Али, владалац није дао сагласност за његово озакоњење. Монарх је 5. децембра 1856. године вратио Савету Нацрт са молбом да се он још једном размотри, посебно ради довођења у везу са неким правним прописима који су тада били у изради и одређеним финансијским мерама.³⁸ Савет се изјаснио о кнежевој представци на седници од 11. децембра. Донео је одлуку да се Нацрт преда на прераду комисији формираној 16. августа ради прегледа прихода и расхода земље и преуређења пореског система, с тим да се у њен састав уврсти и државни саветник Јеремија Станојевић.³⁹

Комисија је, након окончања посла, 11. фебруара 1857. године предала Савету прегледани текст Нацрта. У њега је унела неке суштинске измене. Тако, на пример, из члана 1 је отпала могућност да се за потребу огрева сече родна гора, а предвиђене су и неке таксе за изношење дрва из земље ради шпекулације. За хват дрва од једног шуха⁴⁰ плаћаће се један цванцик, хват

³⁵ Приватни гај, шумарак. Види М. Петровић, *Ђердајски риболови у прошлости и садашњости*, Београд 1941, стр. 31.

³⁶ Донета како би спречила одређене злоупотребе у руковању приходима уступљеним општинама уредбом од 12. септембра 1839. године (од кантарџа, механа, жировнице и др.). Види *Зборник закона* I, стр. 205–209.

³⁷ Интересантно, председник Савет Стефан Стефановић-Тенка је 7. новембра јавио неком непознатом лицу за предају текста Нацрта и молио га да се рад на пројекту Кривичног законика привремено обустави, како би се одредбе та два правна акта међусобно ускладиле. Дакле, адресат би, по свему судећи, морао бити неки члан комисије задужене за израду Кривичног законика, вероватно њен председник Стефан Магазиновић. Види АС, МИД-В 1855, III/109, *Стефан Стефановић-Тенка нејоизнајом, 7. новембар 1856. године*; Д. Николић, *Кривични законик Кнежевине Србије*, Ниш 1991, стр. 69.

³⁸ АС, МИД-В 1855, III/109, *Кнез Савејћу бр. 1251/1855 од 5. децембра 1855. године*; ДС, Записници седница Савета из 1856. године, *Записник седнице Савејћа од 11. децембра 1856. године, бр. 1906*. Вероватно се ради о промени буџетске политике (увођењу јединственог буџета за сва министарства и начела буџетске равнотеже) и реформи пореског система, о којима је у том тренутку било говора у законодавним круговима.

³⁹ АС, ДС, Записници седница Савета из 1856. године, *Записник седнице Савејћа од 11. децембра 1856. године, бр. 1906*; Деловодни протокол Савета за 1856. годину, бр. 1272. Чланови комисије су били тројица министара – унутрашњих дела (Константин Николајевић), финансија (Јован Мариновић) и правде и просвете (Стефан Марковић), кнежевски представник (Алекса Симић) и двојица државних саветника (Паун Јанковић и Гаврило-Гаја Јеремић).

⁴⁰ Стара мера за дужину, еквивалент стопе. Види М. Влајинац, *Речник наших старих мера у XIX веку* IV, Београд 1974, стр. 1059–1061.

дрва од шуха и по до два плаћаће се два цванцика, хват од два до три шуха три цванцика, а хват колских дрва од шест шуха плаћаће се шест цванцика. За сваки шух преко хвата на износ таксе се додаје по један цванцик.⁴¹

Пооштрени су услови за сечу лисника. Он се, према предлогу Комисије, не би смео сећи без одобрења Министарства финансија. У заштићене врсте дрвета сврстан је и јавор, а сеча мечје леске је у потпуности забрањена.

Члан 3 је био допуњен тиме што је брига о његовом извршењу стављена у дужност Министарству финансија, које је добило и обавезу да се постара о установљењу шумске администрације. У вези с тим, предложено је и изостављање члана 4, јер би брига о одржавању и подизању шума прешла у руке шумске администрације.⁴²

Комисија је предложила смањење такси за сечу шуме. Према њеном предлогу за сечу за домаће потребе велико дрво би се плаћао 1 грош, за средње 20 пара, потање 10, а мертек или рог 5 пара.⁴³ Када је у питању шпекулација, за велико дрво би се наплаћивало 9 цванцика, средње 6, потање за греду или рог 3 цванцика, а мертек или баскије пола цванцика. Ниже таксе биле су предложене и за сечу боровине, тј. јеловине – 1 грош за велико дрво, 20 пара за средње, 10 за греду или рог и 5 за мертек или баскије, уколико би се секло за домаћу потребу. Ако сеча има за циљ шпекулацију, онда се износи такси крећу у распону од 2 цванцика за велико дрво, један за средње, пола за греду или рог и четвртину за мертек или баскије.⁴⁴

Измене су претрпеле и казнене одредбе. Комисија је предложила да се у текст 22. члана уврсти цело једанаесто поглавље *Полицјској законика*, с тим што би придев “обштинска” (шума) био замењен са “обштена-родна”. За разлику од Савета, Комисија је различито третирао сечу родне горе и четинара, па је за обарање првих предвидела износе од 27 цванцика за велико дрво, 18 за средње, 9 за рог или греду и цванцик и по за мертек или баскију. Када је реч о бору или јели, износи су били 6, 3, цванцик и по и четвртина цванцика.⁴⁵

Кмета који би прикривао извршиоца горосече стигла би нешто стртожа санкција – затвор од 3 до 10 дана, који би се могао заменити новчаном казном. Осим тога, кмет би морао да плати причињену штету уместо пре-

⁴¹ АС, МИД-В 1857, IV/48, *Примечанија комисије на пројект Уредбе о шумама и о раздавању оскудним људима земаља од ујирина и шума учињена.*

⁴² Ibidem.

⁴³ Чланови комисије, иначе, нису постигли потпуну сагласност око износа такси. Министри Марковић, Николајевић, Мариновић и саветник Јанковић су се zaloжили за помену-те суме, али су кнежевски представник Симић и саветници Јеремић и Станојевић бранили оне које је предложио Савет. Ibidem.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

ступника ако овај то није у стању да учини. У члану 25 израз “кмет” замењен је речју “срески начелник”.⁴⁶

Интервенцијама у члану 27 измењен је начин доделе земљишта сиромасима. По предложеном решењу комисије, за то не би био надлежан окружни начелник, већ комисија у саставу. Срески начелник, окружни инжењер и месни кметови, при чему би коначну реч у поступку доделе имало Министарство финансија. Забрана горосече за чиновнике не би нашла места у Уредби, али би уместо тога било предвиђено да се досељеницима из иностранства не може дати земља без “височајшег решења” (формалног решења Савета и кнеза).⁴⁷

Добивши акт Комисије, Савет је приступио изменама свог нацрта. Међутим, није увек слушао препоруке Комисије. Тако је, рецимо, пристао да се Уредба допуни одредбама о изношење дрва из земље, али није дао зелено светло на предложене таксе; по решењу Савета за извоз хвата дрвета дугачког један шух плаћа се 4, од два до три шуха 12, а за сваки шух преко поменуते дужине на износ се додаје по 4 гроша (чл. 1). Усвојио је решење да се и за огрев и за прошће и за врљике могла сећи и родна гора, што значи да је остао при формулацији из првобитног нацрта (чл. 2).⁴⁸

Ипак, усвојио је предлог комисије о сечи лисника: њихова сеча неће бити дозвољена без одобрења Министарства финансија (чл. 15). У погледу пак меч-је леске, Савет се за свој први предлог – да се она сече уз одобрење Министарства финансија. Новина се огледа у томе што су сада предвиђене и таксе за њену сечу – велико дрво се плаћа 280 гроша, средње 168, а мало се не сме сећи.⁴⁹

Насупрот препоруци Комисије, сви чланови посвећени заштити шума опстали су у коначном тексту Уредбе, али са донекле измењеном нумерацијом (члан 13 је постао 14, а члан 21 је сада био 20). Поступак за издавање дозвола за сечу остао је потпуно неизмењен (чл. 5–7).⁵⁰

Ни у погледу износа шумских такси Савет није поступио по примедбама Комисије. Таксе за сечу родне горе за домаће потребе остале су неизмењене у односу на Нацрт, али су оне за шпекулацију знатно више, 36 гроша за велико дрво, 24 за средње, 18 за греду или рог и 2 гроша за мертек или баскије. Повећане су и таксе за сечу борове и јелове горе – 2 и 1 грош, 20 и 10 пара (домаћа потреба), тј. 8, 4, 2 или 1 грош (шпекулација).⁵¹

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ *Србске новине*, бр. 77 од 9. јула 1857. године, стр. 291; бр. 78 од 11. јула 1857. године, стр. 295.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ *Србске новине*, бр. 77 од 9. јула 1857. године, стр. 291; бр. 78 од 11. јула 1857. године, стр. 295; бр. 79 од 13. јула 1857. године, стр. 299.

⁵¹ *Србске новине*, бр. 78 од 11. јула 1857. године, стр. 295.

Текст казних одредби је готово сасвим промењен. Задржан је први предлог да се преступник Уредбе казни по *Полицијском закону*, али саме санкције не одговарају ни онима из Нацрта ни казнама које је предложила Комисија. Онај ко бесправно сече гору, биће дужан за свако посечено дрво да плати износ предвиђен за таксу за сечу у шпекулативне сврхе. Исту суму ће платити и ако је продао дрва која је посекао или обелио. За сечу ситне шуме или изазивање пожара, извршилац ће платити новчану казну сразмерну проузрокованој штети. Најзад, ономе ко посече дрво мечје леске за греду или рог, изрећи ће се казна од 112, а ко то учини да би дошао до мертека или баскије платиће 56 гроша (чл. 22).⁵²

Савет је у коначан текст Уредбе уврстио предлог комисије да се кмет који заклања извршиоца горосече казни затвором, али је одступио од другог одређења трајања лишења слободе. Дужина затвора зависиће од тежине извршеног кривичног дела (чл. 23). Одговорност среског начелника регулисана је на истоветан начин као у предлогу Комисије (чл. 24).

На крају, прихваћена је опаска комисије да у процесу доделе земљишта сиромашнима треба да учествују срески начелник, окружни инжењер и кметови, али не и њен став о ригорозним условима за давање земље досељеницима из иностранства. Из тога се да закључити да је члан 26 Уредбе био много више налик Нацрту него Комисијиним преправкама.⁵³

Савет је послао нови нацрт кнезу на одобрење 18. маја. Владалац је овог пута сматрао да је њена садржина задовољавајућа, па је 6. јуна обавестио Савет да се слаже са поднетим текстом и затражио да му он буде послат у форми уредбе. Савет је удовољио његовом захтеву већ сутрадан. Монарх је 26. јуна одобрио примљени нацрт, чиме је он ступио на снагу.⁵⁴

Попут других прописа из уставобранитељског периода, и Уредба је имала читав низ празнина. Већ 19. јула Министарство унутрашњих дела је напоменуло Савету да Уредба не предвиђа хоће ли се шумске таксе плаћати и за сечу дрва за потребе државе и општина. Министарство финансија је 1. августа предочило да се из члана 11, у коме је стајало да ће се дрва за велику шпекулацију сећи у “великим шумама” а за малу и домаће потребе “малим”, не да разазнати шта се подразумева под означеним терминима. Исто министарство је било у дилеми и да ли ће се такса наплаћивати за дрва посечена у сопственом бранику (забрану), пошто се то из Уредбе не види.⁵⁵

⁵² *Србске новине*, бр. 79 од 13. јула 1857. године, стр. 299.

⁵³ *Србске новине*, бр. 80 од 16. јула 1857. године, стр. 303.

⁵⁴ АС, ДС 380/1857, *Савей кнезу бр. 315 од 18. маја 1857. године; Кнез Савейу бр. 753 од 6. јуна 1857. године; Савей кнезу бр. 825 од 7. јуна 1857. године; Кнез министарствима и Савейу бр. 954 од 26. јуна 1857. године.*

⁵⁵ АС, ДС 380/1857, *Министарство унутрашњих дела Савейу Ебр. 1005 од 19. јула 1857. године; Министарство финансија Савейу, Пбр. 2698 од 1. августа 1857. године; Министарство финансија Савейу, Пбр. 2548 од 20. септембра 1857. године.*

Савет је одлучио да сва три тумачења обједини у један пропис, који ће потом предложити кнезу као допуну Уредбе. Сеча дрва из сопственог забрана неће подлегати таксама, али је онај који их сече обавезан да обавести полицијску власт коју врсту дрвета жели да сече, од коликохвати и које дужине. Од плаћања такси биће изузета и сеча дрвета за државне и општинске потребе, осим ако општина жели да сече у туђем атару. Појмом “велике шуме” ће бити обухваћени Мироч у Крајинском, Хомољске планине и Звижд од стране Дунава у Пожаревачком, Јастребац у Крушевачком, Чемерно и планине у Турској у Чачанском округу⁵⁶, ужичке планине према Босни⁵⁷, Борања у Подгорском и кривовирске и подгорачке планине⁵⁸ у Црноречком округу.⁵⁹

Предлог допуне Уредбе датиран је са 1. октобром. Кнез га је размотрио, после чега се 21. октобра сагласио са предлогом и затражио да му се он поднесе у одговарајућој форми.⁶⁰ Тиме је на поступак доношења Уредбе стављена тачка.

III

У до сада изложеном тексту представили смо околности које су претходиле доношењу Уредбе, целокупан поступак њеног доношења и садржину овог правног акта, са систематизацијом његових одредби. Тиме научна обрада ове теме није завршена. Остаје да се види како је Уредба била примљена међу грађанством, како су изгледале њене измене и зашто је уопште мењана. О томе, бар за сада, као и када је у питању сама Уредба постоје полазне смернице које су дали претходни истраживачи. Ослањајући се на њихове резултате, одговоре на сва неразјашњена питања покушаћемо да дамо у једној од наредних расправа.

Исто тако, потребно је садржину Уредбе упоредити са њеном претходницом из 1839. године и осталим правним актива који су регулисали ову материју и одговорити на питања где се оне подударaju, а на којим местима то није случај и пружити објашњење због чега је тако. Њега би увидом у историјске изворе онога времена било релативно лако пронаћи. Напослетку, потребно је дубље заћи у анализу друштвеног контекста Уредбе и казати из ког разлога су њене одредбе изгледале тако како су изгледале. Тек када дамо одговор на сва ова питања, можемо рећи да је Уредба у целости научно обрађена.

⁵⁶ Вероватно Голија и Копаоник, пошто се граница између Србије и Турске налазила иза Рашке (града). Види М. Благојевић, *Историјски атлас*, Београд 1997, стр. 77.

⁵⁷ Можда Златибор и Тара.

⁵⁸ Између села Криви Вир и Подгорац и Хомољских планина пружају се Кучајске планине и Бељаница.

⁵⁹ АС, МИД-В 1857, IV/48, *Савети кнезу бр. 1297 од 1. октобра 1857. године*.

⁶⁰ АС, АС, МИД-В 1857, IV/48, *Савети кнезу бр. 1297 од 21. октобра 1857. године*.

*Uroš Stanković, Assistant
Faculty of law Novi Sad*

Introduction and Contents of Forest Regulation (1857)

Abstract

The article sheds light on the circumstances predominantly causing that Forest Regulation (1857) be introduced, the very procedure of its introduction, puts forward the contents of that act and systematizes its articles.

Not very long after the introduction of the Regulation on Deforestation (1839), the public expressed discontent with the effects it had caused. From the mid-forties ever more criticism emerges towards that rule, demanding its abolition and replacement with another regulation which would protect forests in a better manner. In the beginning of fifties the voices that Serbia was being mercilessly deforested provoke the first drafts of new regulation. In 1855, State Council proposes the prince the outline of Forest Regulation consisting of 27 articles and containing provisions on the sorts of wood whose cutting is permitted, the procedure of issuing tree-cutting permit, taxes for downed trees depending on the purposes of their use and sort of wood, penalty provisions and attribution of lands covered by forests to the poor.

Nevertheless, in 1856 the prince declined his sanction and requested the Council to reconsider its draft. Due to the request, the Council decided to confide reproduction of the outline to the Commission antecedently formed in order to examine state income and expenditure and draw up a tax reform. The Commission completed its task in February 1857, sending the Council altered version of prime draft, in some places significantly differing from the original. However, the Council failed to adopt the majority of Commission's remarks. Instead, it withdrew some of original provisions and replaced it to its own new resolutions.

Such text was sent to the prince on May 18th, 1857. The ruler expressed his approval and requested the Council to resend him the draft in the appropriate form of regulation. The Council had granted the recommendation and the draft, now in requested form, was sent anew to the prince, who eventually, on June 26th approved the introduction of the Forest Regulation. Withal, some loopholes

were noticed afterwards, so the Council decided to unify three authentic interpretations issued on the initiative of Ministries of Finances and Internal Affairs into a single act – supplement to the Regulation.

Future research on this field should focus on the reactions that the Regulation caused among the public, its comparison to the Regulation on Deforestation and further elaborate the social context that preceded the Regulation's enactment. Only after having deepened actual knowledge on the Regulation with answers to aforementioned questions, will the Regulation be wholly scientifically examined.

Key words: Regulation on Deforestation, forest legislature, history of forestry in Serbia, forests.